

UNESCO SOKÜM Türkiye
Yaşayan İnsan Hazinesi Hayalî
Metin Özlen
Hayal Perdesini Kapattı

Nail Tan

Türkiye'nin 20-21. yüzyılda en önemli gölge oyunu/Karagöz sanatçılarından, KTB SOKÜM/Somut Olmayan Kültürel Miras Uzmanlar Kurulu kararı ve Bakan onayıyla 2008 yılında UNESCO SOKÜM Yaşayan İnsan Hazinesi/YİH ilan edilen Safderi mahlaslı Hayalî Metin Özlen, tedavi gördüğü İstanbul Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesinde 3 Mayıs 2022 tarihinde hayata gözlerini yumdu, hayal perdesinin ışıklarını kapattı. Hayalî Safderi'nin vefatını bizzat sosyal medya hesabından Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca duyurdu: *"Karagöz Sanatçısı Metin Özlen, yoğun bakımda tedavi gördüğü Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanemizde 82 yaşında hayata veda etti. Hayal perdesinden ebedî âleme göçtü. Kendisine Allah'tan rahmet, sevenlerine başsağlığı diliyorum."*

Merhum sanatçının cenazesi 5 Mayıs 2022 tarihinde Kozyatağı Modern Mehmet Çavuş Camisi'nde kılınan öğle ve cenaze namazlarının ardından Ümraniye Hekimbaşı Mezarlığı'nda toprağa verildi. Cenaze töreninde KTB Bakan Yardımcısı Ahmet Mısbağ Demircan, Bakanlık AEGEM Daire Başkanı, İstanbul Kültür ve Turizm Müdürü, UNIMA temsilcisi ve sanatçı dostları hazır bulundu. Eşi Mahmure Özlen ile oğulları Fatih ve Murat Özlen taziyeleri kabul etti.

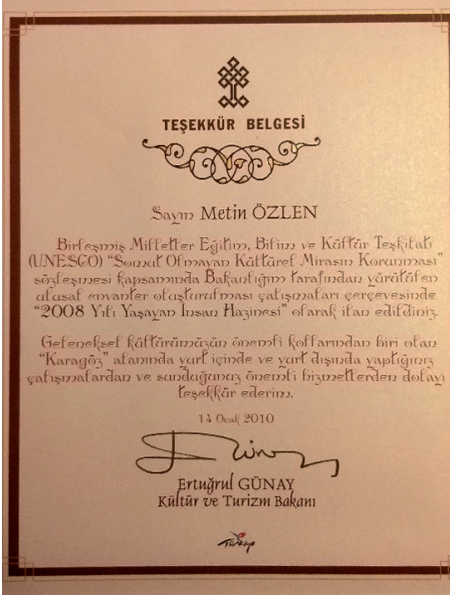
Rahmetli Özlen, 3 Nisan 1940 tarihinde İstanbul Kanlıca'da doğdu. İstanbullu bir aileye mensuptur. Babası Salih Kemalettin Efendi, annesi ise Sıdika Nebile Hanım'dır. Dedesi Hayri Bey de hayalîydi. İlk gölge oyunu ve tasvir ya-

pımı bilgilerini, küçük yaşta dedesinden öğrenme şansına sahip olmuştu.

Pendik Lisesini bitirdi. Resim yeteneği dolayısıyla ressam olmak için Güzel Sanatlar Akademisinde yüksek öğrenim görmek istedi ama amacına ulaşamadı. Yeteneğini gazetecilikle göstermeye karar verdi. 1960'lı yılların başında, İstanbul'da yayımlanan *Ekspres* gazetesinde ressam ve karikatürist olarak çalışmaya başladı. Resimli roman kahramanı *Feleksiz* tipini yaratıp günlük, halk mizahı tipi Nasreddin Hoca'yı da haftalık olarak gazetesinde çizerek kendini basın dünyasına tanıttı. 1965-66 yıllarında Aydın Çine'de vatan hizmetini yerine getirdi. Askerlikten sonra tamamen kendini tasvir yapımı ve gölge oyununa verdi. İstanbul Kapalıçarşı'da turistlerce büyük rağbet gören Karagöz tasvirlerinin satışından ve oyunlarından elde ettiği gelire ailesinin geçimini sağladı. BAĞ-KUR'dan emekliye ayrıldı.

Metin Özlen, gölge oyununa emek vermiş, hizmet etmiş bir aileden geliyordu. Ünlü Hayalî Memduh akrabasıydı. Dedesi Hayalî Hayri Bey, hem Hayalî Memduh hem de Hayalî Kâtip Salih'in yakın dostuydu. Karagöz tasvirleri

yapımında üstadı Hayalî Nazif Bey'di. Oyun seslendirme tekniğinde ise Hayalî Küçük Ali ile dedesi Hayalî Hayri Bey'i örnek almıştı. Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi geleneğe uyarak Hayalî Safderi mahlasını/lakabını benimsemişti.

Türk gölge oyunu Karagöz'e tasvir yapımını öğrenerek ilk adımlarını atmaya çalıştı. İlk tasvirlerini henüz 12 yaşında iken zeytinyağına bulduğu kartonlardan yaptı. Tasvirlerini uçurtma çitalarına bez gererek elde ettiği küçük perdenin arkasında oynatmaya çalıştı. 16 yaşından itibaren sığır ve deve derisinden nevrekanla işleyerek elde ettiği tasvirleri kullanmaya başladı. Biraz büyüyünce Cemalettin Saraçoğlu'ndan satın aldığı tasvir kalıpları ve aletler önünde yeni bir kapı açtı. Hayalî Nazif Efendi'nin tasvir yapım tekniğini esas aldı ama geliştirmeyi de ihmal etmedi. Ağabeyi Erdoğan Özlen'in tasarlayıp diğer ağabeyi Resa'nın ürettiği elektrikli deri oyma makinesi, nevrekana göre daha hızlı ve özenli işçilik imkânları

yarattı. Bu sayede geleneksel tarzla modern tekniği birleştirerek, dantel gibi işlenmiş tasvirler yapmaya başladı. Bu tasvirlerle oynattığı Karagöz oyunları da büyük ilgi gördü. Tasvir satışlarından iyi kazanç elde edilince ailece tasvir yapımına yöneldiler. Babası Salih Kemalettin Bey, ağabeyleri Lemi, Erdoğan ve Resa Özlen ile kız kardeşleri Emel ve İnci de tasvir yapmaya başladılar. Ankara Üniversitesi DTCF mezunu eşi Mahmure Özlen ise oyunlarda hem yordaklık yaptı hem tasvir yapımına katkıda bulundu hem de yurt içi, dışı yazışmaları yürüttü. Oğulları Fatih ve Murat da büyüyünce tasvir yapımını öğrendiler.

Hayalî Safderi, tasvirlerinde eski ve yeninin sentezi, kendine özgü bir teknik, üslup oluşturduğu gibi perdeye de hafif eğitim vererek, tasvirlerin perdeyle tam temasını, seyirciyle buluşmasını sağladı. Oyun repertuarında da aynı yolu izledi. Bir yandan "Kâr-i Kadîm" denilen eski, klasik gölge oyunlarını oynatırken diğer yandan günümüz insanlarına, gençlerine, çocuklarına hitap eden, tasvirlerini kendisinin tasarladığı, metinlerini yazdığı "Nev-i İcad" denilen yeni oyunlar oynattı. 1976 yılında Karagöz araştırmacısı Hayalî Mustafa Mutlu'ya verdiği bir söyleşide repertuarında eski yeni 25-30 oyun bulunduğunu söylemiştir (Mutlu 1976). "Kâr-i Kadîm" oyunlarından *Ferhat ile Şirin*, *Leylâ ile Mecnun*, *Bahçe*, *Kanlı Kavak*, *Kanlı Nigâr*, *Balıkçılar*, *Karagöz'ün Bekçiliği*, *Çifte Cazular*, *Yalova Safası*, *Tahmis*, *Âşıklar*, *Kayık*, *Salıncak*, *Kırgınlar*, *Tımarhane*, *Karagöz'ün Pehlivanlığı*, *Karagöz'ün Ağalığı*, *Karagöz'ün Gelin Oluşu*, *Çivi Baskını*, *Kütahya Çeşmesi* en sık oynattıklarıdır. *Karagöz'ün Kâhyalığı*, *Karagöz'ün Çobanlığı*, *Karagöz'ün Minibüs Faslı* ve *Karagöz'ün Sinema Faslı* ise yeni/Nev-i İcad oyunlarından. UNIMA Türkiye Millî Mer-

kezi, Mevlüt Özhan'ın Yönetim Kurulu Başkanlığı döneminde 2000'li yılların başında bir proje yaparak KTB'ye başvurdu. Sinema ve Telif Hakları Genel Müdürlüğünün maddi desteğiyle YİH Metin Özlen, Orhan Kurt ve Taceddin Diker'in repertuarındaki önemli gölge oyunları kamerayla renkli filme alındı. DVD'leri 2010 yılında UNIMA Türkiye Millî Merkezince yayımlandı. Bu yayında Metin Özlen'in şu oyunları bulunmaktadır: *Ferhat ile Şirin*, *Hamam*, *Ortaklar*, *Tahir ile Zühre*, *Leylâ ile Mecnun*, *Mandıra Safası*, *Karagöz'ün Ağalığı*, *Karagöz'ün Bekçiliği*, *Kütahya Çeşmesi*, *Tahmis*, *Bahçe*, *Bursalı Leylâ*, *Karagöz'ün Pehlivanlığı*, *Kırgınlar*, *Mal Çıkarma*, *Balık*, *Cincilik*.

Metin Özlen, halk bilimci ve UNIMA yöneticilerinden Hayrettin İvgin'in desteği ve editörlüğünde 1996 yılında repertuarındaki beş oyunu, tasvir resimleriyle birlikte bir kitapta topladı: *Eski ve Yeni Karagöz Oyunları Metinleri* (Ankara 1996, 153 s. KTB HAGEM Yayınları:214). Kitaptaki eski/Kâr-i Kadîm oyunları *Leylâ ile Mecnun*, *Balıkçılar*, yeni/Nev-i İcad oyunları ise *Karagöz'ün Kâhyalığı*, *Karagöz'ün Minibüs Faslı* ve *Karagöz'ün Sinema Faslı*'dır.

Sanatçının TRT Genel Müdürüğünün TV programlarında kullanılan çok sayıda çekimlerinin bulunduğu da bilinmektedir. 1977 yılında Günal Özkan ve Seynan Sezgin'in hazırladığı gölge oyunu programlarında seyirciye sunulan programlarda kullanılanlar gibi.

Kültür Bakanlığı Millî Folklor Enstitüsü Müdür Vekilliği (1971-1972) ve Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı (1973-1978 ve 1979-1984) görevimizin başında 1972, 1973, 1974 ve 1975 yıllarında İstanbul ve Ankara'da açtığımız Karagöz Oynatma ve Tasvir Yapımı Kursları sırasında ne yazık ki Hayalî Metin Özlen'le karşılaşamadık. Ken-

disini yanımıza getiren, tanıştıran bir meslektaş da olmadı. İlk tanışmamız Mart 1976 ayında Ankara'da gerçekleşti. 1970'li yıllarda halk kültürü değerlerimizin değerlendirilmesi, araştırılması, arşivlenmesi görevi Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesine, yurt içi ve dışında tanıtılması ise Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğüne verilmişti. Söz konusu Genel Müdürlükçe 25-26 Mart 1976 tarihleri arasında Ankara Oda Tiyatrosu sahnesinde düzenlenen I. Karagöz Oynatma Yarışması'na katılan 12 sanatçıdan biri Hayalî Metin Özlen'di. Yarışmaya son dakikada katılmıştı. Biz de Prof.Dr. Metin And, Prof.Dr. Sedat Veyis Örnek, Yılmaz Çolpan, Ahmet Derin, Selçuk Milâr ve Mustafa Mutlu ile seçici kurulda yer alıyorduk. Seçici Kurulumuz, her sanatçının oynatacağını bildirdiği üç oyundan birini seçip önceden kendisine duyurmuştu. Oyunları; oynatış tekniği, tasvirler, müzik efekt olmak üzere üç yönden değerlendirip not verdik. Yarışmaya katılıp oyunlarını oynatan gölge oyuncuları şunlardı

(Mutlu 1976): Erhan Ergüler, Tuncay Tanboğa, Talât Dumanlı, Reşit Saygın, Metin Özlen, Nevzat Açıkgöz, Mehmet Tek, İbrahim Pirinç, Aram Çerçi, Orhan Kurt, Taceddin Diker ve Mustafa Hür-can. Seçici Kurulun değerlendirmesi sonucunda *Balıkçılar* oyunuyla Hayalî Safderi Metin Özlen birinciliğe, *Mandıra Safası* oyunuyla Hayalî Torun Çelebi Tuncay Tanboğa ikinciliğe ve *Gülme Komşuna Gelir Başına* oyunuyla Hayalî Nevzat Açıkgöz üçüncülüğe layık görüldü. Anadolu'da Karagöz'ü yaşattığı için Gaziantep'li Reşit Saygın'a da *Anadolu Köy Düğünü* oyunu dolayısıyla Jüri Özel Ödülü verildi. Ödül kazanan sanatçılar ödülleri 29 Mart 1976 günü Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfi Tokoğlu'nun elinden aldılar. Birincilik ödülü 5.000, ikincilik ödülü 3.000 ve üçüncülük ödülü de 1.500 liraydı. O yılın 5.000 lirasının bizim başkanlık maaşımızın 1.5 katı olduğunu hatırlatmalıyız. Bu yarışmadan sonra Metin Özlen'e yurtiçi ve dışından gösteri ve sergi daveti yağdı. Aynı yılın haziran ayında İstanbul Kültür ve Sanat Festivali'nde oyunlarını sergiledi. Türkiye'nin en önde gelen gölge oyunu uzmanı Prof.Dr. Metin And'ın konferanslarında görev alıp yurt dışı seyahatlerine başladı. Tasvirleri ünlü müzelerce satın alındı. Kültür ve Turizm Bakanlığında başkanlığını yaptığımız Millî Folklor Araştırma Dairesi'nin 1983'ten itibaren düzenlediği, daha sonra UNIMA Türkiye Millî Merkezinin de devreye girdiği Ulusal ve Uluslararası Geleneksel Tiyatro Festivallerinde Karagöz oyunları oynattı, tasvir sergilerine katıldı.

Çıracak, yordak olarak Alpay Ekler, Şinasi Çelikkol ve Emin Şenyar'ın yetişmesine katkıda bulundu. Bunlardan Alpay Ekler 2021 yılında UNESCO SOKÜM Yaşayan İnsan Hazinesi ilan edilecek kadar başarı gösterdi. Şinasi Çelikkol ise Bur-

sa'da Karagöz'ün yaşatılması için geceli gündüzlü çalışan bir sanatçı oldu.

Karagöz sanatçısı ve araştırmacısı Hayalî Mustafa Mutlu ile bu alana gerek kitap ve makaleleri gerekse MİFAD, HAKAD ve UNIMA'daki yöneticilik görevleri sırasında önemli hizmetlerde bulunan Hayrettin İvgin'in tespitlerine göre; katıldığı başlıca etkinlik ve kültürel hizmetleri şöyle sıralanabilir (İvgin 1987; Mutlu 2002):

A. Kültürel Hizmetler:

- İstanbul Kültür ve Sanat Festivali (1976)
- Festival First International (Londra 1979)
- Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı dolayısıyla yurt içinde çeşitli şehirlerde gösteriler (1981)
- Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı dolayısıyla ABD'nin çeşitli şehirlerinde gösteriler, sergiler (1981)
- I. Geleneksel Tiyatro Festivali (İstanbul, Ankara, Bursa 1983)
- II. Geleneksel Tiyatro Festivali (Sivas, Erzurum 1985)
- Batı Almanya Essen Üniversitesi Kültürel Etkinlikleri (1987)
- ABD Kanunî Sultan Süleyman Sergisi Kültürel Etkinlikleri (ABD 1987)
- III. Geleneksel Tiyatro Festivali (Malatya, Adıyaman 1987)
- Tarihî Şehirler Fuarı (Japonya 1987)
- Patra Festivali (Yunanistan 2000)

B. Gölge oyunu tasvirlerinin, oyun film-ses bantlarının yer aldığı başlıca müze ve arşivler:

- British Museum (İngiltere)
- Museum of Mankind (İngiltere)
- Horninam Museum (İngiltere)
- The Royal Scottish Museum (İngiltere)

- The Stocholm Ethnographical Museum (İsveç)
- The Charleston Museum (ABD)
- Museum Art Persianne (İran)
- KTB Millî Folklor Araştırma Dairesi/HAGEM, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Folklor Arşivi (Türkiye)
- TRT Arşivi (Türkiye)
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Karagöz Müzesi (Türkiye)
- Ohaio State University (ABD)
- Indiana University (ABD)
- Essen University (Almanya)
- Musée de L'omme (Fransa)
- Musée de Gusmet (Fransa)
- Türk Amerikan Kültür Vakfı (Türkiye)
- UNIMA Türkiye Millî Merkezi (Türkiye)

Aldığı başlıca ödüller ise şunlardır:

1976 Turizm ve Tanıtma Bakanlığı I. Ulusal Karagöz Yarışması Birincilik Ödülü

1996 UNIMA Türkiye Millî Merkezi Geleneksel Türk Tiyatrosuna Hizmet Ödülü

2008 KTB UNESCO SOKÜM Yaşayan İnsan Hazinesi Unvanı

2008 UNIMA Türkiye Millî Merkezi Karagöz Sanatına Üstün Hizmet Madalyası Ödülü

Oğlu Fatih Özlen'den 18 Mayıs 2022 tarihinde aldığımız bilgiye göre geride bıraktığı zengin arşiv tasnif edilmekte ve bir kitap hazırlığı yapılmaktadır. KTB

veya İstanbul'daki kamu ve özel kuruluşlarının bu çalışmaya destek vereceklerine içtenlikle inanıyoruz.

Haziran 2022 ayı itibarıyla Türk gölge oyunu Karagöz'ün üç UNESCO SOKÜM Yaşayan İnsan Hazinesini; Taceddin Diker (2014), Orhan Kurt (2017) ve Metin Özlen'i (2022) ne yazık ki ebedî âleme uğurlamış bulunuyoruz. YİH Alpay Ekler'le birlikte elimizde yine de on civarında hayalî var. Onların değerini iyi bilip yeni sanatçıların yetişmesini acilen sağlamalıyız.

Hayalî Safderi Metin Özlen'i rahmetle, saygıyla anıyor, başta eşi Mahmure Özlen ve oğulları Fatih ve Murat Özlen olmak üzere ailesine, UNIMA mensuplarına ve sevenlerine başsağlığı diliyoruz.

Kaynaklar

İvgin, Hayrettin, "Karagöz Sanatçısı Metin Özlen (Hayalî Safderi)", *Size*, S 169, Kasım 1987, s. 10-11.

İvgin, Hayrettin, Özlen, Metin, *Eski ve Yeni Karagöz Oyunları Metinleri*, KTB HAGEM Yayınları: 214, Ankara 1996, 153 s.

KTB, *Gelenekten Geleceğe: Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras*, "Metin Özlen", KTB AEGEM Yayınları: 372, Ankara 2013, s. 140-145.

Mutlu, Mustafa, "Karagöz Yarışması ve Metin Özlen'le Bir Konuşma", *Türk Folklor Araştırmaları*, S 322, Mayıs 1976, s. 765-58.

Mutlu, Mustafa, *Karagöz Sanatı ve Sanatçıları*, "Metin Özlen", KTB Yayınları:2791, Ankara 2002, s. 42-45.

UNIMA, "Karagöz ve Kukla Sanatımıza Emegi Geçenler Ödüllendirildi: Metin Özlen", *Karagöz*, Yıl 2, S 5, 2/1997, s. 7

Mevlâna İdris Zengin

Tanınmış şair, hikâyeci, deneme ve çocuk edebiyatı yazarı, yayımcı Mevlâna İdris Zengin, kalp rahatsızlığı sonucu tedavi edildiği Kahramanmaraş'taki hastanede 7 Mayıs 2022 Salı günü Hakk'a yürüdü. Cenazesi, 8 Haziran 2022 Çarşamba günü İstanbul Eyüp Sultan Camisi'nde kılınan ikindi ve cenaze namazlarının ardından Mihrişah Valide Sultan Haziresi'nde sındandı. Sırlama sonrası ailesi Eyüp Sultan Cafer Paşa Medresesi'nde taziye kabul etti. Şair yazarın vefatı üzerine Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve TBMM Başkanı Mustafa Şentop başta olmak üzere bazı devlet yöneticileri, siyasi parti temsilcileri taziye mesajı yayımladılar.

Rahmetli Zengin, 15 Mart 1966 tarihinde Kahramanmaraş'ın Andırın ilçesinde doğdu. Babası Mustafa Zengin, annesi ise Şerife Hanım'dır. Ağabeyi Nedim Ali Zengin de yazar ve *İkindiyazıları* dergisinin kurucusudur.

İlkokuldan sonra Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesini bitirdi (1984). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde yükseköğrenimini tamamladı (1989). 1994 yılında İBB Başkanlığında basın danışmanlığı görevine atandı.

Türk edebiyatında şair, hikâyeci, deneme ve masal yazarı kimliğiyle tanındı, ancak ününü daha çok çocuklar için yazdığı şiir, hikâye ve masallarla yaptı. Çocuk edebiyatımızın seçkin yazarları arasında yer aldı. İlk yazısı 1979 yılında henüz 13 yaşındayken *Yeni Devir* gazetesinde yayımlandı. İstanbul'daki yükseköğrenim ve çalışma hayatı sırasında şiir, hikâye, deneme ve yazıları *Diriliş*, *İkindiyazıları*, *Dergâh*, *Albatros*, *Geniş Zamanlar*, *Gerçek Hayat* ve *mavikuş* dergileriyle *Yeni Şafak*, *Zaman* gazetelerinde basıldı. Eleştirmen Ömer Erdem'in ölümü üzerine yazdığı yazıda

belirttiğine göre *mavikuş* ve *Çeto* çocuk edebiyatı dergilerini çıkardı. Çocuk Vakfının kurucuları arasında yer aldı.

Tuhaf Adamlar dizisindeki 10 çocuk kitabı Almanya'da dokuz dile, *İyi Geceler Bayım* şiir kitabı Farsçaya, *Dondurmalı Matematik* kitabı da Arapçaya çevrilererek yurt dışında yayımlandı. *Beyaz Kargadan Mavi Masallar* (1989) ve *Sufi ile Pufi* (1990) kitapları çizgi filme aktarılıp TRT televizyon kanallarında halka sunuldu. "*Asla ve Daima Nuri Pakdil*" adlı 2010'da TRT'ce yayımlanan belgeselin metnini yazdı, çekim danışmanlığını yaptı. Yine ünlü şair, 2021'de aramızdan ayrılan Sezai Karakoç'la ilgili hazırladığı "*Gül Sesleri*" adlı şiir belgeseli de 2012 yılında Diyarbakır'da düzenlenen Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu'nda katılımcılara gösterildi.

Çocuklar için yazdığı masal ve hikâyelerde, anonim derlemelerden yararlanmak yerine özgün, fantastik, yeni ürünler yazmayı yeğledi. Eserlerindeki kurgu ve kullandığı dille büyük ilgi gördü. Ödüller aldı. Aldığı başlıca ödüller şunlardır:

1987 *Kuş Renkli Çocukluğum* kitabıyla Gökyüzü Yayınları Çocuklar İçin Şiir Ödülü

1998 *Korku Dükkânı* kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği Çocuk Edebiyatı Ödülü

Başlıca kitapları, tür ve ilk basım yıllarına göre şöyle sıralanabilir:

Şiir: *Kuş Renkli Çocukluğum* (1987), *Dondurmalı Matematik* (1992), *İyi Gece-ler Bayım* (1997).

Hikâye/Öykü: *Sufi ile Pufi* (1992), *Televizyonları Bozulan Şehir* (2004), *Behram Geri Dön* (2016), *Bir Çuval Gözlük* (2016), *Bulut Çocuk* (2016), *Çocuk Kırmızı* (2016), *Dünyayı Kurtaran Çocuk* (2016), *Halepli Zeynep* (2016), *Havuç Havuç Havuç* (2016), *Küçük Süpermen* (2016), *Mavi Çocuk* (2016), *Sarı Telefon Sokağında Rüya* (2016), *Sessizlik Torbası* (2016), *Tuz* (2016).

Masal: *Uçan Eşek* (1991), *Çınçınlı Masal Sokağı* (1992), *Kirpiler Şapka Giymez* (1992), *Tehlikeli Bir Kipat* (1997), *Hayal Dükkânı* (1997), *Sinir Dükkânı* (1998), *Korku Dükkânı* (1998), *Ütüsüz Ayakka-*

bılar (1999), *İyilik Dükkânı* (2000), *Tuhaf Adamlar* serisi (2004), *Dünyanın En Uğur Böceği* (2009), *Vejetaryan Arslan* (2015), *Acayip Hayvanlar* (2015), *Hayvanlar İş Başında* (2015), *Öğrenci Eşek* (2016), *Küçükken Dinlemediğim Masallar* (2018), *Kafamın İçinden Masallar* (2018), *Güneşin Uyuduğu Yer* (2019).

Deneme: *Vay Canına!* (1997), *Anayasa* (2019).

İnceleme: *Hz. Muhammed'in Hayatı* (2017).

Prof. Dr. Abdulkadir Emeksiz'in çocuk edebiyatı konusunda kendisiyle yaptığı söyleşi *Türk Dili* dergimizde yayımlandı: "Mevlâna İdris ile Çocuklar İçin Edebiyat Üzerine Söyleşi" *Türk Dili*, S 756, Aralık 2014, s.267-274.

Evlî ve iki çocuk babasıydı.

Mevlâna İdris Zengin; özellikle çocukları için, çağımızın gerçeklerine, yaşantısına uygun nasıl edebî ürünler yazılması gerektiği konusuna eğildi, örnek eserler yazarak genç yaşta ebedî âleme göç etti. Ruhu şad olsun!

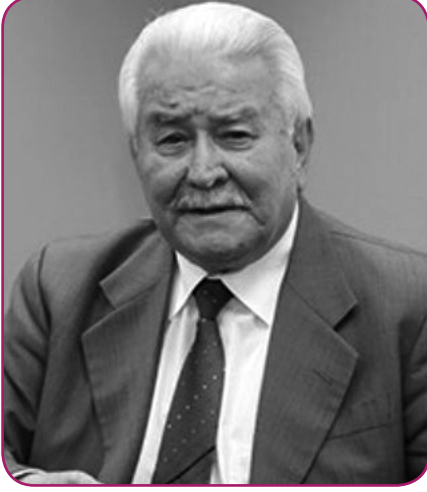

Prof. Dr. Tuncer Gülensoy

Emekli Ankara, Fırat ve Erciyes Üniversiteleri Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi, Türklük bilimci, Mongolist, TDK Bilim Kurulu Üyesi (1983-2001) Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, ikamet ettiği Ankara'da, bir özel hastanede 11 Haziran 2022 Cumartesi günü hayata gözlerini yumdu. Bir hafta önce düşme sonucu beyin kanaması geçirmiş, iki kez ameliyat edilmişti. Cenazesi, 12 Haziran 2022 Pazar günü Ankara Karşıyaka Mezarlığı Ahmet Efendi Camisi'nde kılınan ikinci ve cenaze namazlarının ardından aynı mezarlıkta toprağa verildi.

30 Ocak 1939 tarihinde Uşak'ta doğdu. Babası Başkomiser Şevki Bey, annesi ise Lütfiye Hanım'dır.

Babasının görev yeri değişiklikleri dolayısıyla ilk ve ortaöğrenimini çeşitli illerdeki eğitim kuruluşlarında yapmak zorunda kaldı. İstanbul Beykoz Ahmet Mithat Efendi İlkokulu (1951), Eskişehir Lisesi orta kısım, (1955) ve Uşak Lisesini (1959) bitirdi. Uşak Merkez Bölme ile Güre Karakuyu köyleri ilkokullarında bir yıl vekil öğretmenlik yaptıktan (1959-1960) sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tür-

koloji Bölümünde yükseköğrenime başladı. 1962-1963 akademik yılında Ankara Üniversitesi DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne naklini yaptırıp 1964 yılında diploma aldı. Ailesine ekonomik katkıda bulunmak için Ankara'ya geldiğinde, önce Etimesgut Şeker Fabrikasında memurluk (1962-1963), daha sonra da Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünde "ilmî uzman" olarak çalıştı (1963-1970). 1967'de akademik hayata ilk adımını attı. TKAE Başkanı Prof. Dr. Ahmet Temir'in danışmanlığında doktora tezini hazırlamaya başladı. "Moğolların Gizli Tarihinde Hâl Ekleri ve Cümlede Kullanılış Şekilleri" başlıklı teziyle "Edebiyat Doktoru" unvanına sahip oldu (Ocak 1970). Ardından Bursa'da yedek subay olarak vatan hizmetini yerine getirdi (1970-1971). Askerlik sonrası bir süre daha TKAE'deki görevini sürdürdü (1972-1974). Nisan 1974 ayında Ankara Üniversitesi DTCF'de açılan asistanlık sınavını kazanarak Türk Dili Kürsüsüne asistan atandı. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Prof. Dr. Hasan Eren ve Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu'ndan yararlandı. İki yıl sonra ABD'ye gidip Teksas Üniversitesindeki Uysal-Walker Sözlü Halk Hikâyeleri

Arşivinde çalıştı. Hikâye derlemelerini ses bantlarından yazıya aktardı (1976-1977), Türkiye'ye dönünce DTCF'de Osmanlı Türkçesi ve yazısı, Moğolca dersleri verdi. 1979'da doçentliğe terfi etti. Yeni gelişmekte olan Fırat Üniversitesinde önce geçici görevle (1980-1987) çalıştı. 1987'de ise "Doç. Dr." unvanıyla asıl tayini yapıldı. Fen Edebiyat Fakültesinde TDEB Başkanlığı, Rektörlük Türkçe Bölümü Başkanlığı ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü görevlerini üstlendi (1987-1989). 1989'da Profesörlüğe terfi eden Gülensoy, aynı yıl Erciyes Üniversitesine öğretim üyesi atandı. Bu üniversitede Fen Edebiyat Fakültesi TDEB Başkanlığı görevini yürüttü (1989-1998), ayrıca Rektör Yardımcılığı görevinde bulundu (1990-1992). Kırgızistan'a gitti. Başkent Bişkek'teki Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde TDEB'yi kurdu ve başkanlığını yaptı (1998-2000). Yurda dönüşünde Erciyes Üniversitesinde bir akademik yıl daha ders verdikten sonra KKTC Girne Amerikan Üniversitesinde öğretim üyeliği yaptı (2001-2002). 30 Ocak 2006 tarihinde Erciyes Üniversitesi Öğretim Üyeliği görevinden yaş sınırından emekliye ayrılıp Ankara'ya yerleşti. Zengin kitaplığını, arşivini Kastamonu Üniversitesine bağışladı (2015).

Rahmetli Gülensoy'un akademik hayatı boyunca ders verdiği, araştırma ve incelemelerde bulunduğu temel konular şunlar oldu: Türkçenin tarihi/grameri/köken bilgisi, Türk lehçe ve şiveleri, Anadolu ve Rumeli ağızları, Altayistik, Mongolistik, Türk yazısının gelişimi, Türk halk edebiyatı, Türk halk bilimi, ad bilimi, Türkologlar ve Türkoloji kuruluşları. Onun en önemli özelliklerinden biri; donanımlı bilim insanı yetiştirme konusundaki gayreti ve titizliğidir. Fırat ve Erciyes Üniversitelerinde görevli iken 24 doktora, 49 da

yüksek lisans tezine danışmanlık yaptığı biliniyor. Dersleri yanında iki yüze yakın millî ve milletlerarası kongre, sempozyum/bilgi şöleni, çalıştay ve panele katıldı. Bildiriler sundu. Katıldığı toplantıların yaka kartı, çanta ve katılım belgelerini biriktirdi. Saygın, köklü bilim ve sanat kurumlarının üyesiydi: TDK, TKAE, İLESAM, Türkiye Yazarlar Birliği, TÜRK-KÜLEM, PIAC, FAK, TKK, Moğolistan Bilimler Akademisi, Dünya Söz Akademisi vd. Bu kuruluşlardan AKDITYK Türk Dil Kurumunda 1983-2001 yılları arasında üç dönem Bilim Kurulu Üyeliği ve 2001'de de Yürütme Kurulu Üyeliği görevlerinde bulundu. Ağız Araştırmaları Bilim ve Uygulama Kolununun 1987-1989 ve 1995-1998 yılları arasında başkanlığını yaptı. Kurumca altı kitabı yayımlandı. *Türk Dili, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat* ile *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* dergilerinin de çok sayıda makalesi yer aldı.

Yazı hayatına memleketi Uşak'ta yayımlanan *Gürel* gazetesinde muhabirlik yaparken başladı (1959-1960). İÜ Edebiyat Fakültesindeki yükseköğrenimi sırasında *Son Havadis* gazetesinde "Arkadaşıma Mektuplar" başlıklı bir dizi makale yazdı. *Pos-Tel* dergisinde şiir ve hikâyeleri basıldı (1960-1962). Ankara'da Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünde ilmî uzman kadrosunda çalışmaya başlayınca ise başta *Türk Kültürü* dergisi olmak üzere birçok bilim, kültür, edebiyat dergisinde bilimsel yazılar yayımlamaya yöneldi. Doktora yaptıktan sonra, Türklük biliminin çeşitli dallarında (dil, tarih, edebiyat, halk kültürü, Türk Moğol incelemeleri vb.) üniversite ve bilim kuruluşlarının çıkardıkları dergilerle özel kişi ve kuruluş süreli yayınlarında makaleleri basıldı. Türklük biliminin yanı sıra edebiyatın şiir ve hikâye dallarına ilgi duydu. Şiir yazmayı ömür boyu sürdürdü. Türk dünyasının temel sorunlarıyla ilgili gazete,

dergi yazılarını hiçbir zaman ihmal etmedi.

Makale, araştırmaları ile düşünce yazı ve edebî ürünlerinin yayımlandığı başlıca süreli yayınlar şunlardır: *Türk Dili, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Türk Yurdu, Türk Kültürü, Türk Folkloru, Türk Dili Araştırmaları Dergisi, Türk Tarih Kurumu-Belleten, Türkoloji Dergisi, Türk Kültürü Araştırmaları, Cultura Turcica, DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, Önasya, Töre, Orkun, Bayrak, İstiklâl, Devlet, Kültür ve Sanat, Yeni Düşünce, Yeni Forum, Bibliyografya/Kitap Haberleri Bülteni, Millî Eğitim, Millî Kültür, Millî Folklor, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Fırat Ü Dergisi (Sosyal Bilimler), Türk Dili Araştırmaları Dergisi, Azerbaycan, Image, Erciyes, Kızılırmak, Yesevî, İçel Kültürü, Yeni Türkiye, Dil ve İnsan, Kardeş Ağızlar, Kardeş Edebiyatlar, Bilge, Yol, Erdem, BAL-TAM Türklük Bilgisi, Türk Dünyası Tarih ve Edebiyat, Meydan, Turkish Studies International Periodical for the Languages, Akpınar, Dil Araştırmaları Dergisi, Kültür Evreni, Bilimsel Eksen, Kültür Çağlayanı. Gazeteler: *Son Havadis, Orta-doğu, Türkiye, Yeniçağ, Türkeli, Kurultay, Günboyu, Ana Sözü (Moldova)*.*

Aldığı çok sayıdaki ödül, unvan, onurluk içinden bir bölümü şöyledir:

1986 Folklor Araştırmaları Kurumu İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülü

1986 Türkiye Yazarlar Birliği Türk Diline Hizmet Ödülü

2000 Kazakistan Türk Halkları Kültür Vakfı Türk Dünyasına Hizmet Ödülü

2000 Kırgızistan Tili Koomu Şeref Ödülü

2000 Kırgızistan Ruhaniyat Uluslararası Kuruluşu Şeref Ödülü

2006 MOTİF Vakfı Halk Bilimi Hizmet Ödülü

2006 KTB Türk Halk Kültürü Şeref Ödülü

2006 Kayseri Sağlık Eğitim Enstitüsü Türklük Bilimine Hizmet Ödülü

2007 Kültür Üniversitesi Edebiyatımıza Hayat Verenler Ödülü

2011 İLESAM Türk Dünyası İlim ve Edebiyatına Hizmet Ödülü

2015 Bakü Türk Dünyası Araştırmaları Uluslararası İlimler Akademisi Fahri Doktor Unvanı

2018 Kırgızistan Kasım Tanıstanov Devlet Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği-Dünya Söz Akademisi Manas'ın Mirasçıları Türk Dünyası Kültürüne Hizmet Ödülü

2019 Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi/BAL-TAM Türkoloji Üstün Hizmet Ödülü

2019 TDK Türk Diline Hizmet Ödülü

2019 Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu Türk Folkloruna Hizmet Ödülü

Başlıca kitapları tür ve ilk baskı yıllarına göre şu şekilde sıralanabilir:

Şiir: *Ak Kula-Manaşça* (destan, 2001).

Anı/Hatıra: *60 Yıl Öncesinde Uşak* (2009).

Gezi: *Orta Asya'dan Kırım'a* (1994).

Araştırma/İnceleme: *Prof. Dr. Ahmet Temir'in Hayatı ve Eserleri* (1983), *Kürmanci ve Zaza Türkçeleri Üzerine Bir Araştırma İnceleme Sözlük* (1983), *Trabzon Yöresi Türküleri/Türküler ve Atma Türküler* (1983), *Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme* (TDK, 1987), *Kütahya ve Yöresi Ağızları* (TDK, 1988) *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları* (1989), *Doğu ve Güneydoğu Anadolu*

Dil Araştırmaları: Türk ve Kürt Deyim ve Atasözleri (1992), *Doğu ve Güneydoğu Üzerine Araştırmalar II/Ağızlar* (1992), *Doğu ve Güneydoğu Ağızları Üzerine Düşünceler* (1993), *Türkçe Yer Adları Kılavuzu* (TDK, 1995), *Kırgız Türkçesinin Latin Harfli İmla Kılavuzu* (2000), *Kırgız Türkçesi Grameri I /Fonetik, Morfoloji* (2004), *Altan Topçı/Moğol Tarihi* (2008), *Barbar Türkler/Dil, Din, Kültür, Bilim, Sanat, Uygarlık* (2011), *Makaleler I/Türkoloji* (Ed. Dursun Kartal, 2017), *Ve Tanrı Türk'ü Yarattı* (2017), *Türk ve Türkler Hakkında Az Bildiklerimiz* (2021), *Konuşan Bengü Taşlar* (2022).

Sözlük: *Kürtçenin Etimolojik Sözlüğü* (1994), *Açıklamalı Kırgız Kişi Adları Sözlüğü* (2000), *Kırgız Türkçesinin Kavramlar Sözlüğü* (2004), *Kırgız Türkçesi-Türkiye Türkçesi/Türkiye Türkçesi-Kırgız Türkçesi Gramer Terimleri Sözlüğü* (2004), *Kırgız Türkçesi-Türkiye Türkçesi Kırgız Türkçesi Sözlük* (2004), *Türkiye Giyim Kuşam Süslenme Sözlüğü* (Baybars Gülensoy'la 2005), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II* (TDK, 2006, gözden geçirilmiş 3. bs. İstanbul 2018), *Eski Türk Moğol Kişi Adları Sözlüğü* (Paki Küçüker'le, 2015).

Ansiklopedi: *Türkiye Türkologları ve Türk Diline Emek Verenler I-II* (2012), *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (84 madde), *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (5 madde).

Baskıya Hazırlama, Aktarma: *Ignác Kúnos: Türk Halk Edebiyatı* (1978), *Manas Destanı/Türkiye Türkçesiyle* (2002), *Mitat S. Sander: Yeni Sarf ve Nahiv* (TDK, 2004), *Ötemiş Hacı: Cengiznâme* (2005), *Müjgan Cunbur'a Armağan* (2010), *Nail Tan'a Armağan* (Hayrettin İvgin'le, 2011).

Derleme: *Tunceli ve Yöresi Ağızlarının Dan Derlemeler* (Ahmet Buran'la, 1992),

Elazığ ve Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Ahmet Buran'la, TDK 1994).

Bibliyografya: *Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası* (1981), *Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası* (Ercan Alkaya ile, 2003).

Ders Kitabı: *Çerçeve Programa Göre Hazırlanmış Türkçe Ders Notları I-II* (1985-1986), *Türkçe Dersleri* (1992), *Türkçe El Kitabı* (1994, gen. bs. 2015), *Eski Yazı ve Osmanlıca Dersleri I* (1994).

Hakkında iki armağan kitap ve dört dergi özel sayısı yayımlandı:

Tuncer Gülensoy Armağanı (haz. A. Buran), Kayseri 1995).

Türk Moğol Araştırmaları/Prof. Dr. Tuncer Gülensoy Armağanı (haz. B. Gül), Ankara 2012.

İngilizce ve Moğolca, Kırgız Türkçesini biliyordu.

Ressam, çocuk kitapları yazarı Hatice Yurteri Gülensoy'la evliliğinden doğan büyük oğlu Baybars Selçuk Üniversitesinde akademik çalışmalarını sürdürürken 2011 yılında öldü. Küçük oğlu Bahadırhan Aybars Ankara'da yaşamaktadır.

Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, çok yönlü bir bilim insanıydı. Türklük biliminin her konusuyla ilgilenmek isterdi. Sürekli okur ve yazardı. Gazi Üniversitesinde Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un yönettiği, genç akademisyenlere ve meraklılarına yönelik "Perşembe Seminerleri"nin de müdavimlerindendi. Ruhunu şad olsun!

Şahsenem Bacı

Asıl adı Senem Akkaş olan, "Şahsenem Bacı" mahlasıyla tanınan âşık/halk ozanı Şahsenem Bacı 14 Haziran 2022 Salı günü İstanbul'da dünyaya veda etti. Alzaymır ve kalp yetmezliği tedavisi görmekteydi. Sanatçı için 15 Haziran 2022 Çarşamba günü İstanbul Karacaahmet Sultan Dergâhı'nda bir anma cenaze düzenlendi. Törene KTB Bakan Yardımcısı Özgül Özkan Yavuz, ailesi ve sanatçı dostları katıldı. Cenazesi, törenin ardından defnedilmek üzere Balıkesir'in Ayvalık ilçesine götürülerek 16 Haziran 2022 Perşembe günü Küçükköy Mezarlığı'nda kızı Efsun'un mezarının yanında toprağa verildi.

1943 yılında Kars Sarıkamış'ın Boyalı Köyünde doğdu. Babası Çiftçi Mahmut Akkaş, annesi Fatma Hanım'dır. THM Sanatçısı Yavuz Bingöl ile Yazar Ozan Bingöl'ün annesidir.

Sarıkamış Boyalı ilkokulundan sonra ortaokula Çankırı'da başlayıp Ankara'da tamamladı. Liseyi dışardan bitirdi. Evlenip yerleştiği İzmir TARİŞ'te

memuriyete başladı. Gültepe Belediyesi ve İzmir Büyükşehir Belediyesinde görev yaptıktan sonra emekliye ayrıldı.

Bağlama çalmaya çocuk yaşta başladı. Kars yöresi âşıklarından amcası Mustafa Akkaş'ın desteğiyle âşık deyişlerini, havalarını öğrendi. Âşık Veysel, Hüdâî, Murat Çobanoğlu, Davut Sularî, Yaşar Reyhanî ve Âşık Mahzuni Şerif'i dinleyerek sanatını geliştirdi. Özellikle Pir Sultan Abdal'ın şiirlerinden ve onunla ilgili ezgilerden çok etkilendi. Yazdığı, söylediği şiirlerde "Şahsenem", "Şahsenem Bacı", "Ozan Şahsenem", "Senem Bacı" mahlaslarını kullandı.

Öğretmen eşi Yılmaz Bingöl'ün görev yeri değişikliği sebebiyle Kars, Konya, Ankara ve İzmir'de yaşadı. Konya'da düğünlerde bağlama çalıp, türkü söyleyerek profesyonel müzik çalışmalarına başladı. (1974). Konserlerine çoğu zaman çocuklarıyla gitmek zorunda kaldı. Günümüzün tanınmış THM Sanatçısı Yavuz Bingöl, sekiz yaşından itibaren annesinin konserlerinde bağlama çalarak ona eşlik etti. Konservatuvarda okurken de annesinin kaset çalışmalarında "Sanem Bacı ve Oğlu, Şahsenem Bacı ve Saz Arkadaşı" sunumlarıyla yer aldı. Hacıbektaş (1975) ve Antalya 'da (1976) düzenlenen âşıklar şölenlerinde birincilik ödülüne layık görüldü.

Şahsenem Bacı, âşık şiiri türlerinden güzelleme ve taşlamaya ağırlık verdi.

Alevi-Bektaşî ozanlık geleneği içinde yetiştiği için şiirlerinin bir bölümünü ezgiyle zenginleştirdi. Türkiye'nin birçok ilini dolaşıp konserlerinde toplumsal sorunlara yer veren eserlerini seslendirdi.

Ölümü üzerine yazılanlarda bin şiiri ve 150 türküsünün bulunduğu belirtilmiştir. 2015 yılında kendisinden alınan bilgilere dayanılarak Süleyman Demirel Üniversitesinde Reşit Akay Yalınç'ın hazırladığı yüksek lisans tezinde de yedi yüz şiir, 150 müzikli eser ve 7 ses kasetinin bulunduğu açıklanmıştır.

Şiirlerinin bir bölümünü *Söz Nereye* (1990) ve *Haykırış* (2010) adlı kitaplarında topladı. TRT ve çeşitli arşivlerde çok sayıda görüntülü, görüntüsüz ses kaydı vardır.

1963'te eğitimci Yılmaz Bingöl'le evliliğinden oğulları Yavuz, Oğuz ve kızı Efsun doğdu. Çift 18 yıl sonra ayrıldı. Kızı Efsun, 2020 yılında kanser nedeniyle öldü.

Şahsenem Bacı, kadın âşık/halk ozanı olmanın bütün zorluklarını yaşadı. Özellikle 1970'li, 1980'li yıllarda, Türkiye'nin siyasal açıdan çalkantılı döneminde sanatını sürdürmeyi başardı. Oğlu Yavuz Bingöl'ü Türk halk müziğine kazandırarak başarısını taçlandırdı. Ruhü şad olsun!